

Powołanie i początkowa działalność Śląskiego Towarzystwa Ornitologicznego²

Establishment and initial activities of the Silesian Ornithological Society

Marek Zarzycki, Joanna Frankiewicz, Paweł Kołodziejczyk,
Hanna Sztwiertnia, Jakub Szymczak, Andrzej Wuczyński,
Kamil Zięba

Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne, 50-335 Wrocław, ul. Sienkiewicza 21
e-mail: ptakislaska@gmail.com

Abstract. On 23.06.2012 during the extraordinary congress of the Silesian Birdwatchers Club in Wrocław Ornithological Society of Silesia (OSS) was set up. It was attended by 48 founders. The main purpose of the society described in its Statute, is to collect and summaries avifaunistic data, protecting the areas identified as valuable for the birds, and enviromental education. OSS was officially registered on 17.10.2012 by decision of the Wrocław-Fabryczna District Court (no. 0000436747). OSS was established in Wrocław 50-335, ul. Sienkiewicza 21 and it's e-mail address is : ptakislaska@gmail.com

Key words: Silesian Ornithological Society, Wrocław, Silesia, Poland, history of science, scientific societies

Słowa kluczowe: Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne, Wrocław, Śląsk, Polska, historia nauki, towarzystwa naukowe

W dniu 23.06.2012 na nieformalnym Nadzwyczajnym Zjeździe Klubu Ornitologów Śląska we Wrocławiu powołano do życia Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne, organizację zrzeszającą amatorów i profesjonalistów zainteresowanych badaniami i ochroną ptaków w południowo-zachodniej części Polski. Do głównych celów Towarzystwa opisanych w jego statucie, należy podsumowanie istniejących i gromadzenie nowych danych awifaunistycznych, ochrona obszarów wykazanych jako cenne dla ptaków oraz edukacja podnosząca w społeczeństwie znajomość ptaków i środowiska przyrodniczego. Założenia te są zasadniczo zbieżne z dotychczasową działalnością nieformalnego Klubu Ornitologów Śląska, którego naturalnym „spadkobiercą” stało się obecnie Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne (ŚTO). Celem niniejszego doniesienia jest udostępnienie podstawowych faktów i kulisów związanych z powołaniem ŚTO oraz pierwszymi miesiącami jego działalności.

Zewnętrzne okoliczności powołania ŚTO

Powołanie Towarzystwa było efektem zmian jakie zaszły w Polsce w ostatnich kilkunastu latach, oddziałujących szczególnie silnie na amatorski ruch ornitologiczny. Wymienić należy zwłaszcza:

² Praca nr 1 Śląskiego Towarzystwa Ornitologicznego.

- a) osłabienie koordynacji ruchu amatorskiego prowadzonej dotąd przez ośrodki naukowe, ze względu na wzrastające wymagania wobec pracowników akademickich,
- b) pojawienie się licznych programów monitoringowych związanych m.in. z wymogami raportowymi Unii Europejskiej, sterowanych nadrzędnie i mających wymiar ponadregionalny,
- c) niespodziewane skomercjalizowanie i wzrost ilości danych przyrodniczych (o nieznannej, a często wątpliwej jakości!), gromadzonych pod kątem planowanych inwestycji gospodarczych, a równocześnie utajnianie danych i specyficzne ograniczenie wymiany informacji, bliższe chłodnej działalności zarobkowej niż amatorskiemu entuzjazmowi,
- d) wzrost wiedzy ornitologicznej, liczby obserwatorów ptaków oraz ułatwienie ich szerokiego komunikowania się dzięki powszechnym narzędziom internetowym.

Wskutek tych procesów nastąpiło zauważalne rozproszenie organizacyjne obserwatorów ptaków na Śląsku, negatywnie wyróżniające ten region na tle niektórych innych, prężnie działających regionów ornitologicznych w Polsce. Wymownym przejawem tego rozproszenia było częściowe oddzielenie się obserwatorów z Górnego Śląska i powołanie w 2012 roku Górnośląskiego Koła Ornitologicznego jako niezależnego stowarzyszenia.

Przygotowania do powołania Towarzystwa

Utworzenie ŚTO poprzedzały też inne, specyficzne dla Śląska okoliczności. Dane gromadzone przez obserwatorów ptaków, zrzeszonych dotąd w Klubie Ornitologów Śląska (KOŚ) istniejącym od 1979 roku, były od lat opracowywane i udostępniane przez pracowników naukowych Zakładu Ekologii Ptaków Uniwersytetu Wrocławskiego (obecnie Zakład Ekologii Behawioralnej UW r., ZEB). Zmiany zachodzące w systemie polskiego szkolnictwa wyższego wywarły jednak dezintegrujący wpływ na utrzymanie dotychczasowej formuły współpracy ornitologów amatorów i zawodowców. Nałożył się na to znaczny postęp informatyczny i idące za nim oczekiwania co do bazy obserwacji dostępnej w formie elektronicznej. Wokół forum internetowego <http://forum.przyroda.org> skupiła się grupa współpracowników KOŚ, zainteresowana usprawnieniem funkcjonowania śląskiej ornitologii amatorskiej i nadaniem temu ruchowi nowej formuły organizacyjnej.

Ważnym wydarzeniem było spotkanie tzw. grupy inicjatywnej w dniu 26.02.2012, składającej się z dziewięciu obserwatorów ptaków z terenu Dolnego Śląska (Paweł Kołodziejczyk – inicjator spotkania, Paweł Grochowski, Antoni Knychala, Tomasz Maszkało, Bartosz Smyk, Jakub Szymczak, Piotr Wasiak, Marek Zarzycki i Kamil Zięba). Na spotkaniu podjęto dwie decyzje: pierwszą

o zorganizowaniu w roku 2012 akcji inwentaryzacyjnych integrujących obserwatorów ptaków na Śląsku. Do liczeń w okresie lęgowym wybrano dwie grupy ptaków: mewy i rybitwy (sprawdzenie regionalnej wielkości ich populacji w sezonie lęgowym 2012 i określenie trendów liczebności uwzględniając wcześniejsze inwentaryzacje), a także ptaki piaskowni (brzegówkę i żołą), z założeniem prowadzenia ich liczeń przez dwa sezony lęgowe, 2012 i 2013.

Druga decyzja wiązała się bezpośrednio z powołaniem ŚTO i dotyczyła usprawnienia działania Kartoteki Awifauny Śląska. Uznano, że może to nastąpić trzema drogami:

- a) poprzez utrzymanie obecnej formuły działania w ramach nieformalnego KOŚ, opartego na wolontariacie, bez możliwości pozyskiwania funduszy i zależnego od ZEB,
- b) przekazanie zebranych danych kartotekowych wybranej, istniejącej już organizacji pozarządowej,
- c) przekształcenie KOŚ w nowe, zarejestrowane sądownie towarzystwo o profilu przyrodniczym.

Konsekwencją wspomnianego spotkania było kolejne, które odbyło się w dniu 29.02.2012, w ZEB. W rozmowie z kierownikiem Zakładu, dr. hab. Konradem Hałupką oraz dr Beatą Czyż uczestniczyło siedem w/w. osób (bez J. Szymczaka i P. Wasiaka). Uzyskano informację, że brak jest obecnie pracownika ZEB, który mógłby się nadal zajmować Kartoteką Awifauny Śląska, w związku z tym perspektywy dalszego finansowania tego projektu są zagrożone. Dane dotąd zgromadzone mogą zostać przekazane organizacji skupiającej dotychczasowych współpracowników, po jej formalnej rejestracji.

Efektom opisanych wydarzeń było wystosowanie listu otwartego do obserwatorów ptaków na Śląsku, informującego o potrzebie zmian w śląskiej ornitologii. Sygnatariuszami listu było 66 obserwatorów. W odpowiedzi na list swojego poparcia dla inicjatywy udzielił m.in. prof. dr hab. Ludwik Tomiałojć. Podobne jak w liście stanowisko zostało zaprezentowane przez Pawła Kołodziejczyka i Bartosza Smyka w wystąpieniu podczas XXXIII Zjazdu Ornitologów Śląska (10.03.2012). W odbytej dyskusji uczestnicy Zjazdu wyrazili zainteresowanie powołaniem lokalnego Towarzystwa o profilu ornitologicznym. Mimo że wewnętrzne przekonanie o konieczności powołania ŚTO zdążyło się już zakorzenić w świadomości osób inicjujących opisywane wydarzenia, poparcie udzielone przez ogół śląskich ornitologów stanowiło decydujący impuls do podjęcia starań o powołanie organizacji.

Zjazd założycielski i rejestracja ŚTO

Natychmiast po XXXIII Zjeździe Ornitologów Śląska podjęto przygotowania do zorganizowania zjazdu założycielskiego ŚTO. Została w tym celu powołana tzw. grupa statutowa pod przewodnictwem Romana Guziaka, której zadaniem było opracowanie statutu przyszłego stowarzyszenia. Odbyło się szereg spotkań roboczych, w tym spotkanie terenowe w Myśliborzu, podczas którego nadano statutowi ostateczne brzmienie.

Nadzwyczajny Zjazd Klubu Ornitologów Śląska (nieformalny), na którym powołano do życia Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne, odbył się 23.06.2012 w dużej sali wykładowej Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Uczestniczyło w nim 48 następujących członków KOS, którzy zostali założycielami ŚTO:

Paweł Bażanów, Artur Bujanowicz, Michał Bunkiewicz, Adam Chlebowski, Beata Czyż, Irena Danielecka, Ryszard Danielecki, Tadeusz Drazny, Joanna Frankiewicz, Waldemar Górka, Bożena Gramsz, Jakub A. Gramsz, Paweł Grochowski, Grzegorz Hada-Jasikowski, Marek Kapelski, Andrzej Kąkol, Paweł Kołodziejczyk, Paweł Kwaśniewicz, Jan Lontkowski, Mirosław Majcher, Tomasz Maszkało, Nikodem Mazur, Dariusz Mazurkiewicz, Agnieszka Niżnik, Krzysztof Niżnik, Sergiusz Owczarek, Marek Pach, Dawid Panasiuk, Małgorzata Pietkiewicz, Stanisław Rusiecki, Andrzej Ruszewicz, Kazimierz Rybak, Daria Sapko, Mirosław Sapko, Jacek Siemiątkowski, Marcin Słychan, Bartosz Smyk, Dariusz Soldo, Marek Stajszczyk, Tadeusz Stawarczyk, Hanna Sztwiertnia, Aleksandra Szurlej-Kiełańska, Piotr Wasiak, Andrzej Wuczyński, Marek Zarzycki, Tomasz Zarzycki, Kamil Zięba, Krzysztof Żarkowski (fot. 1).

Zjazd prowadził Andrzej Ruszewicz, protokołantem była Hanna Sztwiertnia. Powołano komisję skrutacyjną w składzie: Marek Kapelski, Andrzej Kąkol oraz Jakub A. Gramsz. Obrady rozpoczęto od uczczenia minutą ciszy dwóch zmarłych niedawno kolegów ze Śląska: Henryka Szymiczka i Pawła Kmiecika. Podjęto szereg uchwał: o przyjęciu ordynacji wyborczej, o założeniu stowarzyszenia, o przyjęciu statutu, o wyborze władz Towarzystwa, o wysokości składki członkowskiej (30 zł). Odbyły się też wybory władz Towarzystwa: Zarządu i Komisji Rewizyjnej. Paweł Kołodziejczyk w imieniu nowo wybranego Zarządu podziękował wszystkim uczestnikom zjazdu założycielskiego za przybycie i udzielenie zaufania nowo powołanej organizacji. Wyraził też nadzieję, że piękna, 34-letnia tradycja Klubu Ornitologów Śląska będzie z powodzeniem kontynuowana i rozwijana przez Śląskie Towarzystwo Ornitologiczne. W trakcie zebrania zaprezentowano pokaz zdjęć Krzysztofa Żarkowskiego o tematyce ornitologicznej.

Fot. 1. Założyciele Śląskiego Towarzystwa Ornitologicznego; duża sala wykładowa Instytutu Zoologicznego Uniwersytetu Wrocławskiego, 23.06.2012 (fot. K. Żarkowski)

Od dołu **1. rząd**, od lewej: J. A. Gramsz, B. Gramsz, A. Kąkol, P. Kołodziejczyk, M. Kapelski, M. Zarzycki, M. Słychan; **2. rząd**: A. Ruszlewicz, T. Drazny, W. Górka, K. Rybak, A. Bujanowicz, J. Frankiewicz, B. Czyż, K. Żarkowski; **3. rząd**: M. Majcher, K. Zięba, B. Smyk, T. Stawarczyk, J. Lontkowski, A. Wuczyński, M. Stajszczyk; **4. rząd**: T. Maszkało, D. Mazurkiewicz, K. Niżnik, A. Niżnik, R. Danielecki, I. Danielecka, D. Soldo, D. Mazurkiewicz, H. Sztwiertnia; **5. rząd**: M. Sapko, D. Sapko, D. Panasiuk, T. Zarzycki, M. Pach, G. Hada-Jasikowski; **6. rząd**: P. Wasiak, P. Grochowski, S. Rusiecki, M. Pietkiewicz, P. Kwaśniewicz, M. Bunkiewicz.

Photo 1. Founders of the Silesian Ornithological Society; great lecture hall of the Zoological Institute, Wrocław University, 23.06.2012 (phot. K. Żarkowski)

W dniu 17.10.2012 decyzją Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Fabryczna Towarzystwo zostało oficjalnie zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym, pod numerem 0000436747. Wcześniej, ze względu na wątpliwości zgłoszone przez sąd, a dotyczące zapisów w statucie, zaszła konieczność zwołania Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia Członków Założycieli, które odbyło się 10.10.2012 w Instytucie Zoologicznym UWr. Przybyło na nie 19 członków, którzy jednomyślnie zagłosowali za wprowadzeniem zmian statutu wymaganych przez sąd. Oficjalną siedzibą ŚTO stał się Wrocław, a za zgodą władz Instytutu Zoologicznego UWr. utrzymano adres dotychczas wykorzystywany przez KOŚ, przy ul. Sienkiewicza 21.

Władze Towarzystwa

W skład pierwszego Zarządu ŚTO, powołanego i ukonstytuowanego na zjeździe założycielskim, weszły następujące osoby: przewodniczący – inż. Paweł Kołodziejczyk, zastępca – dr Marek Zarzycki, sekretarz – mgr Hanna Sztwiertnia, skarbnik –

mgr Paweł Bażanów oraz członkowie: mgr Jakub Szymczak, dr inż. Andrzej Wuczyński, mgr inż. Kamil Zięba. Z końcem 2012 roku doszło do zmiany w składzie Zarządu, spowodowanej złożeniem rezygnacji przez skarbnika, P. Bażanowa. Na jego miejsce do Zarządu została powołana dr Joanna Frankiewicz, która przejęła funkcję skarbnika.

W skład Komisji Rewizyjnej weszli: dr Beata Czyż (przewodnicząca), mgr Paweł Grochowski oraz Bartosz Smyk.

W grudniu 2012 roku powołano trzyosobową Radę Naukową, w której zgodzili się zasiadać prof. dr hab. Andrzej Dyrz, dr Wojciech Jankowski oraz prof. dr hab. Tadeusz Stawarczyk.

Początki działalności

W pierwszych miesiącach istnienia Towarzystwa podejmowano działania związane głównie z organizacją struktury i funkcjonowania ŚTO. Do końca 2012 roku Zarząd odbył pięć posiedzeń, podczas których dyskutowano zagadnienia organizacyjne, ochroniarskie i plany monitoringowe. Przygotowano trzy komunikaty obszernie informujące o bieżących działaniach i rozesłane drogą internetową do obserwatorów ptaków na Śląsku. W obrębie Towarzystwa utworzyła się pierwsza grupa robocza, zajmująca się ochroną ptaków gnieźdzących się w budynkach. Stopniowo gromadzono też i podsumowywano dane o mewach, rybitwach i ptakach piaskowni, związane z ogłoszonymi akcjami inwentaryzacyjnymi na mijający rok 2012, choć trzeba przyznać, że ilość danych napływających w ustalonym wcześniej terminie była poniżej oczekiwań.

Głównym zadaniem dyskutowanym w pierwszych miesiącach istnienia ŚTO była sprawa dalszego zbierania danych w ramach Śląskiej Bazy Danych dostępnej online. Dotychczasową metodą kartotekową da się zebrać dane dotyczące niektórych tylko gatunków, a do wielu analiz statystycznych dane takie nie są użyteczne. Szczególny problem stanowi fakt, że kartoteki zawierają niemal wyłącznie stwierdzenia pozytywne, tj. informacje o odnotowaniu gatunku w danym miejscu. Brakuje natomiast informacji o stwierdzeniach zerowych, czyli o nie stwierdzeniu gatunku mimo skontrolowania określonego obszaru czy obiektu. Rodzi to poważne ograniczenia w statystycznej obróbce danych, zwłaszcza w określaniu trendów liczebności czy ocenach wielkości populacji. Problemy te podnoszą wymagania wobec sposobu gromadzenia danych ornitologicznych na Śląsku oraz oczekiwania wobec planowanej bazy danych. Te trudne kwestie nie zostały dotychczas rozstrzygnięte, będą jednak stopniowo realizowane w porozumieniu Zarządu i Rady Naukowej oraz przy konsultacjach z obserwatorami.

Pierwszym, nieco niespodziewanym problemem dotyczącym ochrony ptaków stał się projekt likwidacji pól irygacyjnych we

Wrocławiu – jednego z najcenniejszych przyrodniczo miejsc w regionie. Zgodnie z zamierzeniami władz miasta tereny najbliższe autostradowej obwodnicy mają zostać przeznaczone pod zabudowę mieszkaniową i przemysłową. Tymczasowo bez zabudowy pozostać ma jedynie mniej niż 140 ha spośród obecnych 1100 ha łąk. Z powodu przewidywanej bezpowrotnej utraty walorów przyrodniczych, ŚTO podjęło działania zmierzające do zmiany planów inwestycyjnych i stopniowego przekształcenia pól irygacyjnych w teren o charakterze łąkowo-mokradłowym, m.in. z wykorzystaniem edukacyjnym dla mieszkańców Wrocławia. Z okazji Dnia Ptaków (02.10.2012) ŚTO zorganizowało na polach irygacyjnych wycieczkę dla mieszkańców Wrocławia i okolic, na którą przybyło ponad 60 osób, w tym przedstawiciele mediów. ŚTO przygotowało też wniosek o powołanie rezerwatu przyrody na tym obszarze, poparty przez kilkanaście organizacji pozarządowych w Polsce.

W dniu 13.12.2012 odbyło się robocze spotkanie Zarządu ŚTO z Zarządem Górnośląskiego Koła Ornitologicznego, w którym uczestniczył także redaktor naczelny czasopisma „Ptaki Śląska”, prof. dr hab. Andrzej Dyrz. Omawiano zasady współpracy obu naszych organizacji, gromadzenia danych awifaunistycznych w obrębie regionu, wspólnego i otwartego też dla innych organizacji występowania na stronie internetowej jako Śląski Region Ornitologiczny. Oba nowo powstałe towarzystwa zadeklarowały utrzymanie wspólnego zbierania danych w ramach Śląskiej Bazy Danych, współorganizowanie Zjazdów Ornitologów Śląska oraz publikowanie opracowań i materiałów faunistycznych we flagowym czasopiśmie „Ptaki Śląska”.

Z końcem 2012 roku (stan na 31.12.2012) ŚTO zrzeszało 93 osoby, a więc 25% spośród 379 osób zarejestrowanych w istniejącej bazie ornitologów Śląska. Mamy nadzieję, że wszystkie pozostałe osoby możemy traktować jako sympatyków ŚTO, a w przyszłości jako jego członków. Towarzystwo jest także otwarte na szeroką współpracę ponadregionalną w imię nadrzędnego celu jakim jest pogłębianie wiedzy ornitologicznej i ochrona krajowego bogactwa przyrodniczego. Deklarujemy pomoc wszystkim osobom i organizacjom, które ten cel podzielają. Serdecznie zapraszamy do współpracy i wstępowania w szeregi Śląskiego Towarzystwa Ornitologicznego.